

НЕМИС ТИЛИНИ ИККИНЧИ ЧЕТ ТИЛИ СИФАТИДА МАСОФАВИЙ ЎҚИТИШДА ЯНГИ АВЛОД ЎҚУВ АДАБИЁТЛАРИНИ ЯРАТИШ МЕТОДИКАСИ ВА УЛАРНИНГ МОДЕЛЛАРИ**Сагтаров Уткир Уразалиевич***Самарқанд давлат чет тиллари институти*

Phone number: +998915400550

e-mail: uusattarovrgtf@gmail.ru

Annotation

This article deals with the methodology for creating a new generation of textbooks for distance learning German as a second foreign language and their models, including the methodology for creating textbooks, the functions of textbooks in the educational process, textbooks of a new generation. for teaching German as a second language, textbooks were also mentioned.

Key words

German language, textbooks, Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan, information function, systematizing function, coordinating function, lesson model.

Аннотация

Ушбу мақола Немис тилини иккинчи чет тили сифатида масофавий ўқитишда янги авлод ўқув адабиётларини яратиш методикаси ва уларнинг моделлари хусусида бўлиб, унда ўқув адабиётларини яратиш методикаси, ўқув адабиётнинг таълим ажарёнидаги функциялари, немис тилини иккинчи тил сифатида ўқитиш бўйича янги авлод ўқув адабиётлари амалий машғулотларда қўлланивчи дарсликлар ҳақида ҳам тўхталиб ўтилган.

Калит сўзлар

Немис тили, ўқув адабиётлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, ахборот функция, тизимловчи функция, мувофиқлаштирувчи функция, дарс модели.

Бизга маълумки, янги авлод ўқув адабиётларини яратиш методикасини ишлаб чиқишда ўқув адабиётнинг таълим ажарёнидаги бевосита функциясини инобатга олган ҳолда ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқдир. Бу ўринда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Олий таълим муассасаларини ўқув адабиётлари билан таъминлаш тўғрисида”ги 208 йил 10 октябрдаги 816-сон қарорида кўрсатиб ўтилган қуйидаги функциялар алоҳида аҳамитга эга бўлиб, улар қуйидагилар:

-ахборот функцияси — таълим олувчи муайян фан бўйича эгаллаши зарур бўлган билим ва кўникмалар мазмунини қамраб олганлиги;

-тизимловчи функцияси — ўқув фани мазмуни тизимланган шаклда қатъи кетма-кетликда ва изчилликда оддийдан мураккабга риоя қилинган ҳолда баён қилинишини таъминлаши;

-мувофиқлаштирувчи функцияси — фан ўқув материаллини лойиҳалаш жараёнида бошқа ўқув манбаларида келтирилган материалларни ўрганиш, улар орасида узвийликни таъминлаш, ахборот оқимини тез ўзлаштириш, олган билимларни чуқурлаштириш ва амалий фаолият жараёнида қўллаш йўллари топишга хизмат қилиши;

-мутахассисликка йўналтирилганлик функцияси — ўқув адабиётининг мазмуни ўқувчи-талабанинг мутахассислик бўйича ишлаб чиқариш жараёнлари, объектлари, техника ва технологиялар тўғрисидаги асосий фундаментал тушунча ва билимга эга бўлишини таъминлаши ҳамда келажакда уларга таяниб янги маълумотларни мустақил таҳлил қилиш ва ўзлаштириш кўникмаларини шакллантиришга қаратилиши;

-дидактик функцияси — таълим олувчининг қобилияти ва эҳтиёжига мос равишда ўқув материаллини мустақил ўзлаштиришга ҳамда асосий мазмунни ажратиш, таҳлил қилиш, умумлаштириш ва хулосалаш кўникмаларини шакллантириш учун хизмат қилиши;

-ўзлаштирилган билимларни мустақамлаш ва ўзини ўзи назорат қилиш функцияси — таълим олувчининг ўқитувчи раҳбарлигида ёки мустақил тарзда дарсликдаги назорат саволлари, тест материалларидан фойдаланиб, ўзининг билимини текшириши ҳамда билимга таянган ҳолда амалий машғулотларни бажара олишига қаратилган фаолиятларга қўмаклашиши;

-таълим олувчиларни мустақил таълим олишга қизиқтириш ва ижодкорликка ундовчи функцияси — таълим олувчиларда мустақил тарзда таълим олишга бўлган иштиёқ, эҳтиёж ва заруратни уйғотиши, етишмайдиган билимларни мустақил тарзда тўлдиришга ёрдам беришга йўналтирилганлиги. Таълим олувчиларга мустақил равишда бажариши лозим бўлган лойиҳалар, муаммоли саволлар ва топшириқлар берилиши орқали уларда изланувчанлик қобилиятларини ривожлантириши;

-ривожлантирувчи-тарбияловчи функцияси — ўқув материаллари асосида шахснинг давлат ва халқига эътиқодни, маънавий-инсоний ҳислатларни, ватанпарварликни, меҳнатсеварлик каби бошқа ижобий фазилатларнинг фаол шаклланишига қўмак бериши.

Демак, яратиладиган ўқув адабиёт босма ёки электрон шаклда бўлишидан қатъий назар у таълим жараёнида ахборот берувчи, тизимловчи, мувофиқлаштирувчи, мутахассисликка йўналтирувчи, дидактик, назорат қилувчи, ижодкорликка ундовчи ҳамда ривожлантирувчи-тарбияловчи функцияларни ўзида мужассам этган бўлиши мақсадга мувофиқдир.

Немис тилини иккинчи тил сифатида ўқитиш бўйича янги авлод ўқув адабиётлари амалий машғулотларда қўлланувчи дарсликлар таркибига кирганлигини эътиборга олган ҳолда уларнинг моделларини ишлаб чиқишда амалий машғулотларда қўлланувчи ўқув адабиётлар яратиш принципларидан фойдаланишни лозим топдик ва уларни қуйидаги моделларини таклиф этдик. Немис тилини иккинчи тил сифатида ўқитишда қўлландиган ўқув адабиёт таркибий жиҳатдан қуйидагиларни ўз ичига олади:

Ўқув адабиётининг ушбу қисми энг асосий қисм бўлиб, унда фан дастурида белгиланган мавзулар асосида немис тилида ҳар кунги ишлатиладиган лексик бирликлар, танишув, мамлакатлар ва халқлар, менинг иш куним каби мавзулар тил кўникмаларини интеграллашган ҳолда ўқитиш методикаси асосида яратилади. Бунда дастлаб гапириш, яъни кўрсатилган расмни аниқлаб уни тасвирлашга доир топшириқлар берилади. Кейин ўқиш учун материал такдим этилиб, унга мос ҳолда ўқишдан олдин ва ўқишдан кейинги босқичга бағишланган топшириқлар тайёр берилади. Ундан кейинги топшириқлар тинглаб тушуниш кўникмасига бағишланган бўлиб, унда аудио материаллар ёки видео материалларнинг ҳаволаси берилади. Ваниҳоят охирги кўникма ёзиш кўникмаси бўлиб, унда белгиланган ёзиш намунасининг инструкцияси келтириб ўтилади ва ёзиш топширигининг тавсифи келтирилади. Демак, ўқув адабиётининг мазкур қисми юқоридаги тақидлаб ўтилган чет тилини интеграллашган методика орқали ўқитишга бағишланади. Қуйида курс китобини яратиш бўйича битта дарсни моделини ҳақола этамиз:

Lektion 1 Guten Tag!

1. Schauen Sie bitte die Bilder an, sagen Sie wo die Leute herkommen. Deutschland, China, Indien Schotland.

Beispiel: Sie sind in Deutschland.

2. Hören und Wiederholen Sie.

Ich bin aus Edinburg, aus Schotland. Ich bin 40 Jahre alt und bin ich nicht verheiratet. Meine Lieblingssportart ist Golf. Am Wochenende besuche ich Golfklub.

3. Lesen Sie die Texte und Finden Sie welche Personen auf den Bildern sind.

1) Hallo! Ich bin Fergus. Ich bin aus Edinburg, aus Schotland. Ich bin 40 Jahre alt und bin ich Musiker. Ich bin noch ledig. Meine Lieblingssportart ist Golf.

2) Hallo! Ich bin Li Schin und komme ich aus Beijing (China). Ich bin 25 Jahre alt. Ich bin noch nicht verheiratet. Ich bin Tänzer. Ich esse gern chinesisches Essen.

3) Er ist Müller. Er kommt aus Berlin, Deutschland. Er ist 34 Jahre alt. Er hat geheiratet und hat zwei Kinder. Er ist Landwirt und interessiert für Fußball, Fan der Fußballmannschaft Leipzig.

4) Hallo! Ich bin Veen. Ich komme aus Nyu Dehli. Ich bin 22 Jahre alt. Ich bin Hausfrau und habe ich ein Kind. Ich spiele gern Volleyball. Wenn ich freie Zeit habe, spiele ich Volleyball.

4. Beantworten Sie Fragen?

- 1) Wo kommt Fergus? Was für einen Beruf hat er?
- 2) Wie alt ist Li Shin? Was ist ihre Lieblingssportart?
- 3) Woher ist Müller? Was ist sein Lieblingsfußballmannschaft?
- 4) Wie alt ist Veen? Was macht sie während der Freizeit?

(1) Грамматика китоби (Grammatikbuch)

Грамматика китобида неми тилини грамматикага оид мавзулар, хусусан Personalpronomen ich, Sie, du, Verbkonjugation: heißen, kommen, sprechen, Präposition aus, Possessivartikel mein / meine, Personalpronomen er / sie, wir, ihr, sie, Verbkonjugation: leben, haben, Präposition in: Sie leben in Helsinki, Ja- / Nein-Frage: Kennen Sie ...? Nullartikel: Haben Sie Äpfel?, indefiniter Artikel ein / eine каби мавзуларнинг ишлатилиш қоидалари ва шу қоидаларни мустақамлашни ўз ичига қамраб қоладиган машқлар яратилади. Немис тили грамматикасига оид машқларни алоҳида қисм ҳолатида тайёрлаш орқали талабаларнинг тил компетенциясини янада яхшироқ шакллантириш мақсад қилинади.

Қуйида кишилиқ олмошлари (Personalpronomen ich, du, er, sie, es, wir, ihr, sie, Sie,) мавзуси ақс этган грамматика китобнинг битта дарсининг моделини таклиф этамиз:
Die Personalpronomen (Кишилиқ олмошлари)

Кишилиқ олмошлари от ўрнида қўлланилиб шахс ёки предметни ифодалайди. Кишилиқ олмошлари бирлик ва кўплик шакллариға эға бўлган уч шахсға ва ҳурмат шаклиға эға.

	Singular (бирлик)	Plural (кўплик)
I	ich- мен	<u>wir</u> -биз
II	Du- сен	<u>ihr</u> -сиз
III	<u>er</u> , <u>sie</u> , es- у	<u>sie</u> -улар
	Хурмат маъноси	Sie-

Er - мужской род

Sie - женской род

Es - средний род

Кишилиқ олмошлари келишикларда турланади

Kasus	Singular			Plural			Höflichkeitsform
	1. Per	2. Per	3. Per	1. Per	2. Per	3. Per	
Nominativ	ich	du	er, sie, es	wir	ihr	sie	Sie
Genitiv	mein er	deiner	seiner ihrer seiner	unser	euer	ihrer	Ihrer
Dativ	mir	dir	ihm, ihr, ihm	uns	euch	ihnen	Ihnen
Akkusativ	mich	dich	ihn, sie, es	uns	euch	sie	Sie

Das Personalpronomen steht als Stellvertreter für Personen, Gegenstände, Zustände oder Sachverhalte: Der Schüler geht nach Hause. → Er geht nach Hause. Man unterscheidet eine 1., 2. und 3. Person im Singular und im Plural. Die höfliche Anrede entspricht der 3. Person Plural und wird großgeschrieben: Haben Sie einen Wunsch?

Setze die Personalpronomen in der richtigen Form ein (Nominativ, Genitiv, Dativ oder Akkusativ).

1. Der Mann hat (du) etwas gefragt.
2. Die Freunde haben (ich) geholfen.
3. Wo hat Gerda (er) kennengelernt?
4. Was hat (sie) gemacht?
5. Kann ich mit (ihr) zum Einkaufen fahren?

Ўқитувчи китоби (Lehrerbuch)

Ўқитувчи китобида дарсликнинг асосий тамойиллари ва китобдан фойдаланишнинг тавсия этилган тартиб-қоидалари келтирилган бўлади. Шундай қилиб, ўқитувчилар китоби алоҳида бир қўлланма бўлиб, малакаси ёки аудиторияда ишлаш тажрибаси кам бўлган янги ўқитувчилар учун мўлжалланган. Бу янги машина билан бирга бериладиган йўриқномага ўхшайди. Автомобил билан танишганингиздан сўнг, қўлланмага тез-тез муурожаат қилишингиз шарт эмас. Бироқ, курс китобида вазият бироз бошқача, чунки китоблар турли хил контекстларда қўлланилади ва ўқитувчи учун китобидаги маълумотлар жуда умумий бўлиши мумкин ва муайян контекстга мослашиш учун ўқитувчининг ўзи ҳам мослаштирилиши керак бўлиши мумкин. Бу тўғридан-тўғри тажриба эмас, балки ижодий ўқитишни қўллаб-қувватлаш учун трамплин сифатида қаралиши мумкин.

Ўқитувчининг китобида ўқувчиларнинг иш дафтаридagi барча фаолиятига жавоб калитлари, шунингдек, дарсни режалаштириш ва синфни бошқариш бўйича умумий маслаҳатлар, қўшимча тестлар ва топшириқларни қандай бажаришни талабаларга тушинтириб бериш бўйича йўриқномалар берилди. Қуйида ўқитувчи китобининг битта дарс учун тузилган намуна моделини таклиф этамиз

Angebote Variante zum Thema "Aufsatz"

Hallo. Ich bin Akmal Chamidov. Ich bin aus Usbekistan. Ich bin i der Stadt Taschkent geboren. Ich wohne zusammen mit den Eltern. Mein Vater ist Arzt. Er arbeitet im Krankenhaus. Meine Mutter ist Lehrerin. Sie arbeitet an der Uni. Ich interessiere mich für Fußball. Ich lese gern ausländische Literatur. In meiner Freizeit lese ich klassische Romane. Mein Lieblingsbuch ist "Vergangene Tage" von Abdulla Qodiriy.

Ich reise gern zu den historischen Orten. In meiner Heimat gibt es viele historische Städte und Bauwerken. In den Städten Samarkand, Buchar, Chiva, Termiz und Schahrisabz gibt es viele Sehenswürdigkeiten. In den Ferien besuche ich diese Städten. Ich interessiere mich für Archäologie. In der Zukunft möchte ich Archäologe werden.

Машқлар тўплами одатда фан дастури билан боғлиқ муҳим тушунчалар ва вазифалар мавжуд. Машқлар тўплами ўқувчилар дарсликда ўрганилган мавзуларга қўшимча машқлар орқали малакалар ва тушунчаларни ривожлантириш учун ишлатилади. Машқлар тўплами талабаларнинг дастур асосида курс китобида кўрсатилган мавзуларни янада мустаҳкамлаш мақсадида ўша мавзуларга бағишланган турли машқлар яратилади. Машқлар тўплами, шунингдек, талабаларга мустақил таълим учун қўшимча материал сифатида фойдаланиш ҳам мақсадга мувофиқдир.

Демак, бугунги кунда яратилаётган ўқув адабиётларимизни тайёрлашда аввало юқорида такидлаб ўтилган қарорларни мазмун ва моҳиятини яхши тушуниб олшимиз мақсадга мувофиқдир. Немис тилини иккинчи тил сифатида ўқитиш жараёнида қўлланиладиган янги авлод дарсликлари асосан амалий машғулотларда қўллаш учун яратилишини ҳисобга оладиган бўлсак, Мувофиқлаштирувчи кенгаш томонидан белгилаб қўйилган талабалардаги айрим мулоҳазалари ўринларга ва биз томонимиздан таклиф этилган халқаро тажрибаларга асосланган янги авлод ўқув адабиётларини таркибига эътибор қаратган ҳолда яратилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. I. A. Karimow, Usbekistan ein eigener Weg der Erneuerung und Fortschrittes, Verlag "Usbekiston", Taschkent, 1996
2. Tatsachen iiber Deutschland, Societs- Verlag, Frankfurt/Main, 1996
3. Elisabeth Ruge, Behördenkorrespondenz, Musterbriefe, Falken- Verlag CmbH, Niederhausen, 1991
4. Heinz Griesbach, Deutsche Grammatik im Überblick, Tabellen, Listen, Übersichten, Max Hueber- Verlag, Ismaning, 1993
5. G.M. Schalina, N.P. Elina und andere, LehrbuchDeutsch, Verlag "Oqituwtschi", Taschkent, 1976
6. E.Baumann, Deutsch in 10 Tagen, Verlagsbuchhandlung "Kniga", Köln, BRD, 1993
7. Alles Gute, Dialoge, 4. Auflage, Bonn, 1994
8. N.F. Borisko, Business- Deutsch, Kiew, 1995
9. A.M. Eminow und andere, Der industrielle Einsatz des usbekischen Primarkaolins Angren, Keramische Zeitschrift, Verlag Schmid, CmbH, Freiburg, /52/-2000
10. Deutschland, Zeitschrift für Politik, Kultur, Wirtschaft und

und Wissenschaft, Verlag- Frankfurter Societats, CmbH, Frankfurt/Main, /6 /-1999

11. Deutschland, Zeitschrift fiir Politik, Kultur, Wirtschaft und Wissenschaft, Deutschland auf dem Wege ins 21. Jahrhundert, Verlag- Frankfurter Societats, CmbH, Frankfurt/Main, 2000

12. Peter Salden, Alte und neue Osterbriiuche, Miinchen, 1993

13. 2000 Ereignisse aus 2000 Jahren, Compact Verlag Munchen, 2000

14. Paul Crebe und Gerhart Streitberg, Duden Stilwörterbuch der Deutschen Sprache, Mannheim, 1960 15. Landkarte Usbekistans, Verlag "Usbekiston", Taschkent, 2000

16. Landkarte der BRD, Westermann Schulbuchverlag, CmbH, Braunschweig, 1998.